

Enis Omerović

MEĐUNARODNO PRAVO*

INTERNATIONAL LAW

Sažetak

Tekst je prikaz knjige "International Law" Rebecce M. M. Wallace i Olge Martin-Ortega.

Summary

The text is a review of the book entitled "International Law" by Rebecca M.M. Wallace and Olga Martin-Ortega.

Knjiga *International Law* (Međunarodno pravo), koju su napisale i prezentirale svjetskoj javnosti dvije doktorice pravnih nauka iz Velike Britanije – Rebecca Wallace i Olga Martin-Ortega, predstavlja već šesto izdanje ove, po mnogo čemu, jedinstvene publikacije. Prije svega, ova knjiga je namijenjena i kao svojevrsni udžbenik (textbook) iz predmeta Međunarodno javno pravo studentima na dodiplomskim studijama. Međutim, analizirajući pojedina njena poglavlja, ova knjiga uvelike može biti od izuzetne koristi i studentima i istraživačima iz drugih oblasti, kao što su, primjerice, Međunarodni odnosi, Međunarodno pomorsko pravo, Međunarodne organizacije, Pravo Ujedinjenih nacija, Ljudska prava, te Međunarodno sudsko pravo.

---

* Prikaz knjige *International Law* Rebecce M. M. Wallace i Olge Martin-Ortega, šesto izdanje, Sweet & Maxwell, London, 2009.

Ovo naučno štivo namijenjeno je izučavanju osnova međunarodnoga javnog prava upravo iz nekoliko razloga koje ćemo u nastavku navesti. Naime, knjiga predstavlja uvod u izučavanje osnovnih međunarodno-pravnih instituta koji, na koncizan i decidiran način, s osjećajem velikog znanja i razumijevanja materijalno-pravnih i procesno-pravnih normi, te na korektan način, ispunjavaju, u velikoj mjeri, svoju osnovnu svrhu – međunarodno pravo učiniti što jednostavnijim, odnosno što pristupačnijim studentima koji se prvi put, u svojim izučavanjima pravne nauke, susreću s predmetnom problematikom. Tekst je, kroz sva poglavlja, pisan izuzetno razumljivim stilom odnosno naracijom, pa se kod čitaoca vremenom, kroz upoznavanje sa sadržajem knjige, stvara istinski dojam da ovaj tekst može poslužiti, bez pretjerivanja, kao abeceda međunarodnoga prava. Tematske cjeline, o kojima će kasnije biti više riječi, strukturirane su na takav način da čak i laici mogu itekako razumjeti sadržinu ove knjige.

Knjiga je izišla 2009. godine u izdanju dviju izdavačkih kuća: *Sweet & Maxwell* i *Thomson Reuters* iz Velike Britanije. Za sve ljubitelje sadržajnog i kvalitetnog teksta iz oblasti međunarodnoga prava je velika radost u činjenici da knjiga predstavlja vrhunski *up-to-date* svih relevantnih dostignuća u ovoj nauci od 2005. godine, kada je izdato njeno peto izdanje. Od 2005. međunarodno pravo se nastavlja razvijati velikom brzinom, te se s pravom može kazati da ovaj dio pravne nauke predstavlja jednu od njenih najdinamičnijih oblasti, s najbržim stepenom razvoja i kodifikacije. Tokom posljednjih godina, kao što same autorice navode u Predgovoru, intenzivirana je debata o zločinu torture tako što je definicija ovog zločina pod stalnom ‘prismotrom’ međunarodno-pravnih otaca. Kontroverza oko Iraka i Afganistana se nastavlja nesmanjenom žestinom, tzv. rat protiv terorizma se uvelike vodi, dok je, s druge strane planetarnih meridijana, borba oko zatvaranja zatočeničkoga centra *Guantanamo Bay*, s dolaskom novoga američkog predsjednika Baracka Obame, barem optimistima, dobila svoje izgleda za pozitivno rješavanje ovog ne samo američkoga nego i svjetskog pitanja, jer se upravo na ovome ilustrativnom primjeru može vidjeti šta današnjem svijetu znači Povelja Ujedinjenih nacija iz 1945., Američka konvencija o ljudskim pravima iz 1969., Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima iz 1948., Ženevske konvencije iz 1949. zajedno s dodatnim Protokolima iz 1977., Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966., te, naposljetku, Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižava-

jućih kazni i postupaka iz 1984. godine. S druge strane, ono što je također značajno za nauku međunarodnoga prava, posebno međunarodnoga krivičnog prava, jest i vrlo pohvalni postupak Tužilaštva Međunarodnoga krivičnog suda sa sjedištem u Den Haagu, koje je 2009. izdalo nalog za uhićenje sudanskoga predsjednika Omara Hasana al-Bašira temeljem ranije podignute optužnice zbog genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina u regiji Darfur. Ovo je izuzetno veliki moment u historiji razvoja ne samo predmetne nauke nego i svijesti o poimanju jednoga drugog instituta – imuniteta. Međunarodno pravo je godinama bilo na stanovištu da šefovi država i visoki državni dužnosnici imaju imunitet od krivičnoga gonjenja, odnosno da imaju imunitet sve dok obavljaju svoje državničke poslove. Međutim, od momenta pravnoga rješenja predmeta bivšega čileanskoga diktatora Augusta Pinocheta od Gornjega doma britanskoga parlamenta (*House of Lords*), koji vrši ulogu vrhovnoga suda Velike Britanije u izrazito teškim i osjetljivim predmetima, čini se da su stvari, u ovome dijelu, krenule k tome da i predsjednici država u toku obnašanja svoje dužnosti budu ne samo optuženi nego i da se traži i njihovo krivično procesuiranje, kao što je, primjerice, bio slučaj sa *Slobodanom Miloševićem* pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju.

Studenti i istraživači će u ovoj knjizi naći osnovne principe odnosno načela međunarodnoga prava koji se prožimaju kroz cijelu knjigu. Upravo slijedeći osnovna načela na kojima počiva i klasično a i moderno međunarodno pravo izgrađena je ova knjiga, s ciljem da svakom zainteresiranom čovjeku u bilo kojemu dijelu svijeta, sa osnovnim poznavanjem engleskoga jezika, pruži zadovoljstvo ulaska u naš privatni svijet nauke. Knjiga *International Law* daje jedan novi koncept izučavanja i istraživanja, u kojem se, na samome početku, ima namjera razlučiti koje su osnovne poteškoće u razumijevanju ne samo načela nego i instituta međunarodnoga prava. Tako su dati odgovori na pitanja kao što su, primjerice, da li je međunarodno pravo – pravo, te koje su temeljne karakteristike međunarodnoga prava kao takvoga?

Kada je o izvorima riječ, knjiga koja je pred nama sadrži mnogo više izvora sa anglosaksonskoga pravnog područja. Evropsko – kontinentalno pravno područje, nije u signifikantnoj mjeri zastupljeno, što može dovesti do blagog razočarenja kod kontinentalnih čitalaca. Ovo u nas može stvoriti mišljenje da je tradicija anglosaksonskoga prava mnogo važnija za među-

narodno pravo negoli tradicija kontinentalnoga prava, jer se u velikoj mjeri, na više mjesta, navode najvažnije američke i britanske sudske odluke, što se vrlo lako da primijetiti i u Listi predmeta koja se nalazi na početku knjige.

Ono što će svakako biti zanimljivo pratiti u narednim izdanjima je posvećenost izučavanju klimatskih promjena i razvoju međunarodnoga ekološkog prava, jer će se svijet u narednome periodu svoga razvoja zasigurno kretati ka unificiranju, harmonizaciji, a nadalje i kodificiranju međunarodnopravnih normi koje reguliraju ovu materiju. Vrijedi poentirati da je međunarodno ekološko pravo jedna od najnovijih grana prava, koja je proizišla iz dijela međunarodnoga javnog prava koji se bavio izučavanjem i promicanjem pravno obvezujućih međunarodnih sporazuma u oblasti zaštite čovjekove životne sredine. Nadamo se, dakle, da će autorice u narednome, sedmom izdanju, posvetiti malo više pozornosti ovoj vrlo aktuelnoj problematici od čijeg rješavanja će jednoga dana zavisiti svi naši društveni odnosi.

Cijeli tekst je podijeljen po osnovnim oblastima izučavanja jedne ovakve nauke. Izvori međunarodnoga prava su detaljno objašnjeni, kao i naredna oblast – Međunarodno pravo i unutrašnje/nacionalno pravo. Zanimljivo je promatrati kako autorice prikazuju sve češću tendenciju primjene međunarodnoga prava pred domaćim sudovima, odnosno pozivanje na pravosnažne presude međunarodnih sudskih instanci. Takva praksa je posebno raširena u oblasti evropskih ljudskih prava, gdje je, pred domaćim sudovima, više nego pohvalno citirati presude Evropskoga suda za ljudska prava iz Strasbourga. Nadalje, naučno i stručno objašnjenje države i međunarodnih organizacija, kao subjekata međunarodnoga prava, također je prisutno. Jedna od velikih kontroverzi svakako je i pitanje nadležnosti u međunarodnome pravu. Naime, u šestom poglavlju knjige, koje nosi naziv Nadležnost, dat je osnovni prikaz pojma nadležnosti, osnovnih principa nadležnosti, pravnih osnova nadležnosti. Ono što mene posebno raduje je uvrštavanje instituta kao što je ekstradicija, nezakonito uhićenje, imuniteti, no, najviše od svih, prikazivanje i rješavanje naučnog problema nadležnosti kod međunarodnih zločina.

Odgovornost države je naredno kontroverzno pitanje oko kojega se „lome koplja“ ponajviše u sferi moći i međunarodnih odnosa. Autoricama savjetujem da u narednome izdanju uključe i odgovornosti međunarodnih organizacija, koja bi se mogla obrađivati kao posebna naučno-nastavna

jedinica. Međutim, na sadašnjem stepenu razvoja nauke neobuhvatanje ove materije može imati svoje opravdane razloge, jer danas, nažalost, ne postoji mnogo međunarodnih dokumenata koji reguliraju ovu oblast. S druge strane, razmišljanja sam da će međunarodnopravni odnosi ići ka višem stepenu razvoja – traženju odgovornosti međunarodnih vladinih organizacija, kako univerzalnih tako i regionalnih, za kršenja osnovnih međunarodnih vrijednosti.

Međunarodnom ugovornom pravu je također dat primjeren značaj. Primjetno je dakako da se naučna jedinica – sukcesija država – nalazi u ovoj oblasti, a ne, kao u nekim drugim udžbenicima međunarodnoga prava, u drugim naučnim cjelinama, najčešće onim u kojima se opisuje država kao subjekt u međunarodnome pravu.

Upotreba sile u međunarodnome pravu – oblast u kojoj ne postoji konsenzus, odnosno koja je karakteristična po velikom stepenu samovolje koje pojedine države koriste, ponašajući se kao naddržavne zajednice, time kontinuirano kršeći davno dogovorena i usvojena međunarodna pravila. Ova oblast je ovdje podijeljena u dva dijela osnovnoga naučnoga izučavanja: u prvome dijelu se izučava ratno pravo (ograničenja u sredstvima i metodama vođenja oružanih sukoba), dok se u drugome dijelu elaborira humanitarno pravo, odnosno osnovne odredbe Ženevskih konvencija.

U posljednjem poglavlju knjige dat je bazični uvid u organizaciju, strukturu i funkcioniranje Međunarodnoga suda pravde kao svjetskoga suda. Za ciljeve stalnoga međunarodnog sudovanja – ovo poglavlje je više nego korektno objašnjeno. Međutim, radi boljeg razumijevanja kolika je zapravo važnost i uloga ovoga suda u stvaranju i razvijanju međunarodnoga prava i međunarodnih odnosa bilo je potrebno navesti neke najznačajnije presude ovoga suda, koje bi se primjereno rasporedile po naučnim problemima koje sadržavaju i koje rješavaju.

Kao mladi istraživač želim pohvaliti ovaj naučni uradak i sa metodološkoga aspekta. Naime, autorice svjesno pomažu mladim ljudima u izučavanju gore navedenih oblasti i na način da nakon svakog poglavlja knjige napišu zaključak koji se odnosi na najvažnije teze, u tom poglavlju, obrađivanoga naučnog problema. Zaključci su jasni i koncizni, a posljedica je to dobre prakse britanskoga jurističkog obrazovanja, koja se svodi na dosljedno poštivanje osnovne i najvažnije teze: na što manje prostora napisati što više. Ovo se ima razumjeti na način da odmah treba preći na poentu, te da je bespotrebno povećavati kvantitet teksta nauštrb kvaliteta.

Kao osoba koja ima iskustva u radu sa studentima, održavanjem praktične nastave iz predmeta Međunarodno javno pravo, mogu slobodno istaknuti da su studenti vrlo lako primali k znanju ono gradivo koje im se prezentiralo iz prethodnoga izdanja ove knjige. Prethodno izdanje je našlo svoju primjenu i u međunarodnim takmičenjima iz oblasti međunarodnoga javnog prava na kojima su učestvovali studenti iz Bosne i Hercegovine.

S druge strane, knjiga koja je pred nama ne daje niti najmanji prikaz diplomatskoga i konzularnoga prava iako se u njenom pozornom čitanju može osjetiti sasvim korektna diplomatska nota koju ova knjiga, u svojoj naučnoj, stručnoj, obrazovnoj i popularističkoj misiji, prenosi na čitaoce. Razloge možemo tražiti u neizučavanju ove materije unutar pravnih fakulteta, odnosno unutar općeg međunarodnog prava u Velikoj Britaniji. Diplomatsko i konzularno pravo se u anglosaksonskoj pravnoj tradiciji, formalnopravno, uglavnom izučava na fakultetima političkih znanosti. Promatrajući sa materijalnopravnog aspekta, diplomacija je u njih mnogo bliža međunarodnim odnosima negoli općem međunarodnom pravu.

U konačnici, šesto izdanje knjige *International Law* (Međunarodno pravo) za Veliku Britaniju osobno preporučujem svim studentima dodiplomcima koji izučavaju predmet Međunarodno javno pravo, odnosno studentima postdiplomcima, u nadi da će im pružiti koncizne odgovore na naučne probleme i pomoći u pripremanju argumentacije za naučne rasprave. Preporučujem ovu knjigu i naučnicima istraživačima kao izuzetno čvrstu osnovu za sve oblike nadgradnje u ovoj naučnoj oblasti, kao i praktičarima kojima će ovi tekstovi dati osnovne teorijske spoznaje.